

ТИПОЛОГІЯ ЕКФРАЗИСУ У РОМАНІ ДЕНА БРАУНА «ІНФЕРНО»

У статті розглянуто сутність екфразису, особливості його застосування та функції, які він виконує у художніх, досліджено основні його типи на прикладі роману Д. Брауна «Inferno»

Ключові слова: екфразис, типологія, функції екфразису, художній текст, роман «Inferno»

The article deals with the essence of ekphrasis, the peculiarities of its use, and the functions it performs in fiction, and examines its main types in the example of D. Brown's novel "Inferno".

Key words: ekphrasis, typology, functions of ekphrasis, literary text, novel "Inferno"

Актуальність теми. У ХХІ столітті літературознавці все частіше звертають увагу на взаємодію різних мистецьких форм у літературних творах. Інтермедіальність, зокрема екфразис, відкриває нові можливості для художнього відображення реальності [1, с.832]. Постмодернізм, до якого належить творчість Брауна, часто використовує посилання на мистецькі твори, історичні події та культурні артефакти. Автор вплітає інтермедіальні елементи, зокрема екфразис, щоб створити зв'язок між літературою та візуальним мистецтвом, скульптурою, архітектурою і культурно-історичними пам'ятками, що робить роман цікавим для дослідження інтермедіальних процесів.

Мета дослідження – проаналізувати типологію інтермедіальних елементів, зокрема екфразису, в романі Дена Брауна «Інферно», визначити їхню роль у розвитку сюжету, формуванні персонажів та створенні художнього простору твору, а також розкрити функції взаємодії літературного тексту з образотворчим мистецтвом та культурно-історичними референціями.

Результати дослідження. Визначаючи будь-який опис твору як екфразис, дослідники розмивають межі самого поняття, роблячи його все більш неточним і дискусійним.

Сучасні дослідники класифікують екфразис, враховуючи різні аспекти цього явища. Екфразис вважають одним із найяскравіших прикладів інтермедіальних референцій у літературних творах.

У широкому розумінні означає репрезентацію твору одного виду мистецтва засобами іншого виду мистецтва, тобто не просто інформує, а має на меті створити у читача враження про описуваний об'єкт так, наче він сам його бачить, дає змогу додати глибину та деталі до літературного твору, збагачуючи його зміст і структуру.

Поширення нового уявлення про екфразис на сучасну літературу приписується Л. Шпітцеру, який визначає екфразис як поетичний опис живописного або скульптурного об'єкту [2, с. 67].

Особливої популярності набули праці Мітчелла, який «ідеологічно» обґрунтував, спираючись на Лессінга, змагання «жанрів» поезії та живопису як онтологічний «конфлікт бажань» (чоловічого і жіночого) [3]. Розвиваючи ідеї Мітчелла, Дж. Геффернан визначив екфразис як «вербальну репрезентацію візуальної репрезентації», відокремивши його від іконічності та мальовничості [4]. Дослідник зазначає, що термін «екфразис» походить від грецького дієслова ἐκφράζειν, що означає «описувати до кінця, висловлювати» [5].

Д. Браун використовує екфразис творів мистецтва для повнішого розкриття образів головних героїв роману, побудови сюжету. Функції екфразису тісно пов'язані з особистою позицією письменника, через яку можна виявити глибші й серйозніші ідеї твору.

У романі Дена Брауна «Інферно» систематично використовуються екфразис, який виконує описову, змістовну, хронологічну, естетичну, моделюючу, прогностичну та загадкову функції [6, с.223]. Це дозволяє виокремити відповідні типи екфразису.

В залежності від функцій, які виконує екфразис, можна виокремити певні його типи. Наприклад, коли екфразис більш-менш точно передає зміст твору - сюжету, мотивів, характерних деталей, образів, спрямований на виявлення образно-символічного змісту візуального об'єкта, тобто виконує змістовну функцію.

Описова функція розкривається в тому, що за предметом опису екфразиси можуть бути творами образотворчого мистецтва та живопису або представляти твори синтетичного мистецтва: а також артефактами, які творами мистецтва не є (фотографія, популярна друкована продукція, графіка в науково-популярних виданнях). Отже можна виділити екфразис змістовний та екфразис описовий.

В свою чергу останній можна класифікувати за обсягом подачі інформації в тексті на повні, які містять розгорнутий опис візуального образу. Так, розгорнутий описовий екфразис простежується в романі «Інферно» - серійний ряд описів, «галерея» картин, кожна з яких є проекцією конкретного сюжетного ходу. Наприклад, у главі 69 автор вводить опис Венеції та набережної Ск'явоні [7, р. 269]. Згорнуті – такі екфразиси вкладаються в одне-два речення, що їх використовують, аби «непомітно відкрити інші перспективи, часто лише побічно пов'язані з образотворчим мистецтвом»; та обмежені (згорнуті), що лише вказують на співвіднесеність фрагментів художнього тексту з тим чи іншим візуальним образом. За часом появи в тексті екфразиси можна охарактеризувати як первинні (зустрічаються вперше в тексті) та вторинні (містять повторення раніше згаданого в тексті, розширюючи його значення або просто називаючи його).

Однією з функцій екфразису є сюжетоутворююча функція – герої подорожують спочатку містами Італії, потім – Туреччини, відвідуючи Собор Айя-Софії у Стамбулі. Так, екфразис можна визначити як сюжетоутворювальний.

Залежно від наявності або відсутності реального референта в історії художньої культури, екфразиси поділяють на міметичні, що експліцитно або імпліцитно описують реальні артефакти, та неміметичні, тобто вигадані автором літературного твору. У свою чергу, міметичний екфразис може бути «атрибутованим, тобто експліцитним, явним, і неатрибутованим, тобто імпліцитним, прихованим, що ускладнює його ідентифікацію» [8, с.246].

Екфразиси в творі базуються як на особистих переживаннях, пов'язаних із визначними місцями, так і на знаннях, що дають змогу зрозуміти професійні заняття головних героїв. Прояв емоційно-експресивної функції екфразису здійснюється за допомогою опису образів, побачених очима головних героїв. Так, автор показує експресивну реакцію Роберта Ленгдона на проектоване зображення «Карти Пекла» Сандро Боттічеллі «La Mappa dell'Inferno», коли професор побачив зображення вперше, підсилюючи експресію сприйняття виразами «*human suffering*», «*tormented*», «*dark, grim, and terrifying*», «*depressing palate*» [7, р.59].

У главі 36 емоційно-експресивна функція екфразису проявляється через спогад професора про витвір сучасного мистецтва: неоднозначний артефакт Дем'єна Герста «For the love of God» в Студіоло. Краса цього предмета мистецтва притягувала і лякала водночас, череп, що виблискував коштовним камінням, уособлював протилежні категорії: «*life and death*», «*beauty and horror*» [7, р. 139].

Культурно-історичний обмін інформацією, що долає хроно-топографічні межі в романі відбувається за допомогою зорових термінів. Автор вводить опис К'єза д'Оро Святого Марка, тут проявляється характерологічна функція екфразису: обстановка собору Святого Марка, багата золотом, викликала відчуття благоговіння і створювала піднесену атмосферу, сприяючи духовному збагаченню вірян.

Висновки. На прикладі твору доведено, що інтермедіальні елементи такі, як живопис, скульптура, архітектура та літературні твори, є важливими складовими роману, які формують не лише художню тканину тексту, але й сприяють глибшому розкриттю ідей та тем. Визначено, що екфразис у романі виконує низку функцій: сюжетотвірну, характерологічну, інтертекстуальну та емоційно-виражальну, що дає змогу виділити окремі їх типи.

REFERENCES:

1. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів : Літопис, 2001. 832 с.
2. Spitzer L. The Ode on a Grecian Urn, or Content vs. Metagrammar, in *Essays on English and American Literature*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1962pp. 67–97

3. Mitchell W. J. T. *Picture Theory: Essay on Verbal and Visual Representation*. Chicago and London: The Univ. of Chicago Press, 1994. 445 p.
4. Heffernan J. A. W. *Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery*. Chicago and London: The Univ. of Chicago Press, 2004. 249 p.
5. Goslee, Nancy Moore; Heffernan, James A. W. (1995). *Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbery*. *Studies in Romanticism*. Т. 34, № 4. с. 648.].
6. Піндосова Т. Категорія інтертекстуальності в художніх текстах Д.Брауна : прагмастилістичний аспект. Дисертація канд.. філол.. наук. Херсон, 2019. 223 с.
7. Brown D. *Inferno* (Robert Langdon Book 4. New York, and in Canada by Random House of Canada Limited, Toronto. 2013. 404 p.
8. Просалова В.А. Поетика вербальної репрезентації візуальних образів у ліриці галі мазуренко та емми андієвської. *New horizons of philological science : Collective monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. 424 p.

Науковий керівник докторка філологічних наук, професорка Ільїнська Н.І.